

СТАВ МЛАДИХ СРПСКЕ НАЦИОНАЛНОСТИ ПРЕМА ПРЕДУЗЕТНИШТВУ – ПРИМЕР КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

ATTITUDE OF THE YOUTH OF SERBIAN NATIONALITY TO THE
ENTREPRENEURSHIP – THE CASE OF KOSOVO AND METOHIA

Бојан Стојчетовић¹

Висока техничка школа струковних студија, Звечан, Србија

Живче Шаркоћевић

Висока техничка школа струковних студија, Звечан, Србија

Данијела Марјановић

Висока техничка школа струковних студија, Звечан, Србија

***Сажетак:** Циљ истраживања је да прикаже став младих на Косову и Метохији према предузетништву. За прикупљање података коришћења је анкета, а истраживање је обухватило узорак од 200 младих који живе на територији Косова и Метохије. Резултати истраживања треба да прикажу разлоге младих за покретање посла, висину средстава која су спремни да уложе, ризик који су спремни да прихвате, зараду коју очекују и факторе који су пресудни за успех пословања по мишљењу младих. Такође, резултати истраживања треба да прикажу перцепцију младих о специфичности пословања на територији Косова и Метохије.*

***Кључне речи:** предузетништво, млади, Косово и Метохија*

***Abstract:** The objective of study is to show attitude of the youth in Kosovo towards entrepreneurship. For data collection is used a questionnaire, and the survey included a sample of 200 young people living in the territory of Kosovo and Metohija. Results of the research should demonstrate the reasons of youth for start a business, the amount of funds that are willing to invest, the risk that they are willing to accept, the expected profit and the factors that are critical to the success of businesses in the opinion of the youth. Also, the survey results should show the perceptions of young people about the specifics of business in the territory of Kosovo and Metohija.*

***Keywords:** entrepreneurship, youth, Kosovo and Metohija*

1. УВОД

У условима светске економске кризе и непрекидног повећавања незапослености млади представљају посебно осетљиву категорију. Млади су скоро три пута више незапошљени од одраслих, а тренд раста глобалне незапослености наставља да их снажно погађа. (International labour organization, 2013, str. 7)

---

¹ bstojcetovic@yahoo.com

Предузетништво је делатност чији је основни циљ стицање профита. За предузетништво је нераскидиво повезан и ризик па се може рећи да су млади и предузетници генерално растрзани између жеље за профитом са једне и ризиком са друге стране. Пословање на Косову и Метохији због политичке ситуације додатно усложњава положај потенцијалних и постојећих предузетника.

1.1. ДЕФИНИЦИЈЕ ПРЕДУЗЕТНИШТВА

У литератури постоје бројне дефиниције предузетништва и предузетника:

“Предузетништво је сврсисходна делатност да покрене, одржавају и развијају профита оријентисана бизнис“. (Cole, 1968, стр. 65)

“Предузетништво је процес који укључује откривање, процену и искоришћење могућности да уведе нове производе, услуге, процесе, начин организовања или тржишта.“ (Shane, Venkataraman, 2000, стр. 219)

Предузетништво је друштвена функција креирања и стварања нових вредности путем креативног комбиновања пословних ресурса. Испољава се као спремност на предузимање иницијативе, активирања друштвено-економских механизма и свесно излагање ризику при трансферисању идеја у нове пословне подухвате. (Авлијаш, 2010, стр. 10)

Приватни предузетник, у смислу овог закона, јесте физичко лице које, ради стицања добити, оснива радњу и самостално обавља делатност. (Закон о приватним предузетницима, 2005, стр. 1)

1.2. МАКРОЕКОНОМСКО ОКРУЖЕЊЕ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Могућности и опасности екстерног окружења у великој мери могу утицати на успех односно неуспех предузетника. Дешавања у екстерном окружењу је тешко предвидети што још више усложњава предузетничку неизвесност. Услови окружења имају посебно значајан утицај на потенцијалне и постојеће предузетнике на Косову и Метохији.

Након завршетка рата 1999. године Косово и Метохија је била под протекторатом Уједињених нација, а у међувремену је једнострано проглашена и независност (2008 године). Непосредно после рата пословних односа између срба и албанаца готово да није ни било што умањује могућности на ионако малом и финансијски

слабом тржишту. Ризик пословања на територији Косова и Метохије је висок због нестабилне политичке ситуације што такође негативно утиче на спремност људи да се баве приватним послом.

Према подацима Националне службе за запошљавање на Косову и Метохији крајем августа 2014. године без посла је 17.122 лица. (НСЗ месечни статистички билтен, 2014, стр 144) Старосна структура незапослених је дата у табели 1. Као што се може видети у табели највећи број незапослених је из старосних група од 20-24 године (3.455 лица) и 25-29 година (3.613 лица). То значи да млади од 20 до 29 година чине укупно 41.28% незапослених лица на Косову и Метохији што је скоро дупло више од просека на нивоу Р.Србије за исту старосну категорију и износи 23.5%.

Табела 1.: Незапослена лица на Косову и Метохији према старости

Старост (године)	Број лица
15-19	487
20-24	3.455
25-29	3.613
30-34	2.729
35-39	1.884
40-44	1.306
45-49	1.190
50-54	1.054
55-59	839
60-64	565
Укупно	17.122

Извор: Национална служба за запошљавање

Према националној стратегији за младе, млади су особе узраста од петнаест до тридесет година старости. У Р.Србији има око милион и по младих, што у односу на укупан број становника чини 20%. (Национална стратегија за младе, стр. 1)

2. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Циљ истраживања је да прикаже став младих српске националности на Косову и Метохији према предузетништву.

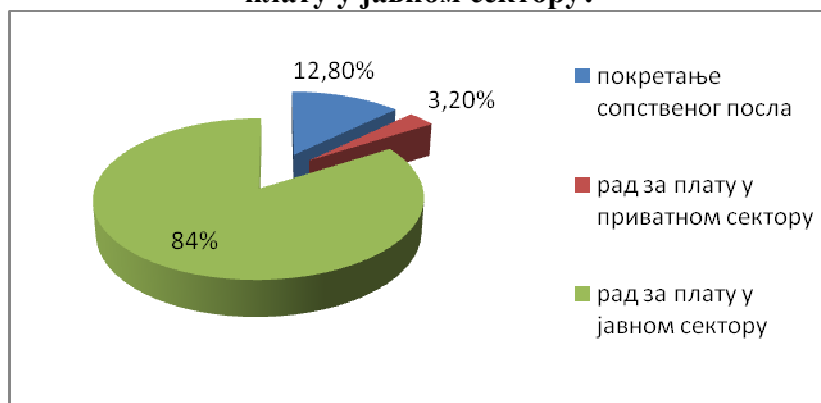
За прикупљање података коришћена је анкета. Анкетирање је вршено по методи случајног узорка. Анкета се састоји од две групе питања. Прва група се односи на општа питања везана за предузетничке подухвате док је друга група питања усмерена на

специфичности Косова и Метохије. У овом раду ће бити приказан део истраживања. Сходно горе наведеној стратегији у овом истраживању обухваћени су млади узраста од 18 до 30 година који живе на територији Косова и Метохије и то у општинама Штрпце, Грачаница, Косовска Митровица, Лепосавић, Зубин Поток, Звечан и Ранилуг. Истраживање је обухватило 200 младих особа. Испитаници су само особе српске националности. Према полној структури 63% је мушких и 37% женских испитаника. Истраживање је вршено у периоду од 2.6.2014. до 27.6.2014. године.

3. РЕЗУЛТАТИ

Само 12.8% младих на Косову и Метохији би се одлучило за покретање сопственог посла уколико би могли да бирају између сопственог посла, рада за плату у приватном и рада за плату у јавном сектору. Чак 84% младих прижељкује рад у јавном сектору што се може објаснити редовним примањима са једне и потпуно уништеном и неактивном привредом са друге стране. Процент младих који би изабрали рад за плату у приватном сектору је занемарљив и износи 3.2%.

Графикон 1.: Када би могли да бирате изабрали би: покретање сопственог посла, рад за плату у приватном сектору или рад за плату у јавном сектору?

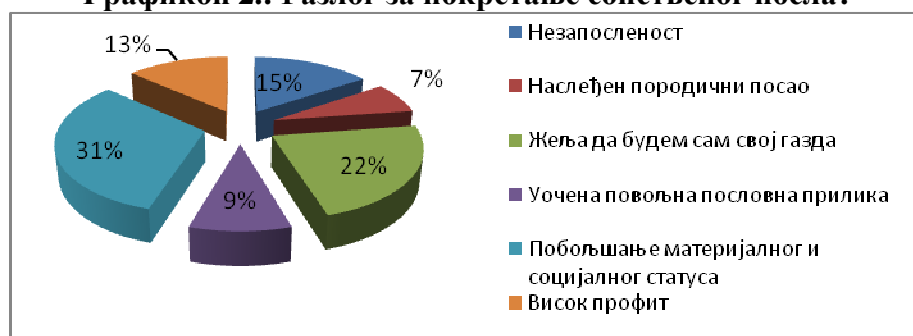

Извор: сопствено истраживање

Највећи проценат младих (31%) као главни разлог за покретање сопственог посла наводи *побољшање материјалног и социјалног статуса*. Жеља да буду свој газда је доминантан за 22% младих и то посебно код млађе популације (од 18 до 23 године). Ако се посматра полна структура уочљиво је да мушкарци имају знатно

већу жељу да буду свој газда, чак 72% у односу на 28% жена. Незапосленост је главни разлог за 15% младих посебно оних од 24 до 30 године.

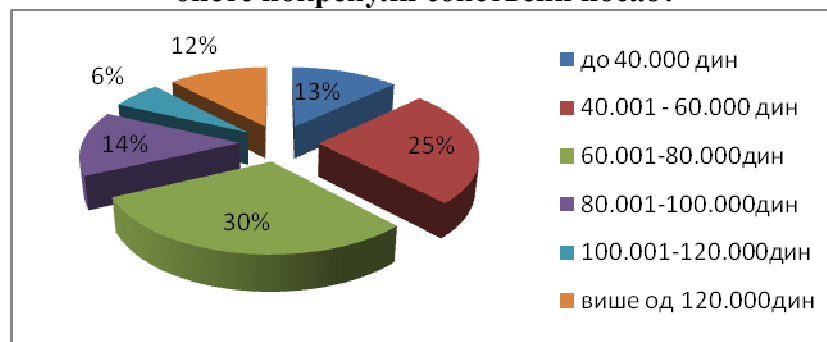
Графикон 2.: Разлог за покретање сопственог посла?

Извор: сопствено истраживање

Највећи проценат испитаника (30%) би покренуо сопствени посао уколико би он обезбедио месечну зараду између 60.000 динара и 80.000 динара. Ако се у обзир узме да је просечна зарада (нето) у Србији за месец август 45.610 динара уочљива је тежња младих да сопственим послом зараде више у односу на просек. Само 12% младих би покренуло посао због зараде веће од 120.000 динара.

Графикон 3.: Колика је минимална месечна зарада због које бисте покренули сопствени посао?

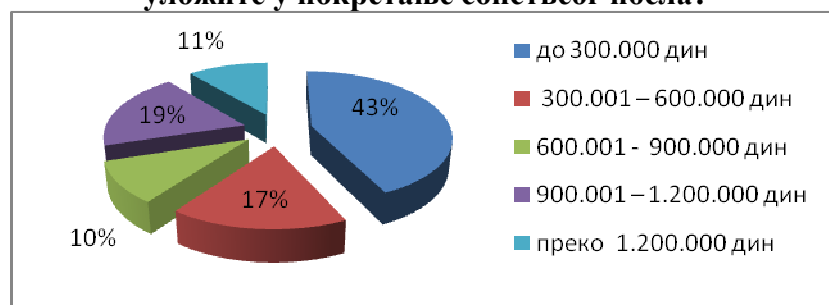

Извор: сопствено истраживање

Покретање сопственог посла захтева улагање значајних финансијских средстава. Међутим, млади као специфична категорија која углавном нема своју уштеђевину и ретко може добити кредит од пословних банака тешко обезбеђује средства за покретање посла. Ризик који је на територији Косова и Метохије знатно већи у односу на централну Србију такође сигурно негативно утиче на спремност

младих да инвестирају већа средства. Због свега наведеног је чак 43% младих спремно да у покретање посла уложи само до 300.000 динара, док ја на улог од преко 1.200.000 динара спремно само 11% младих.

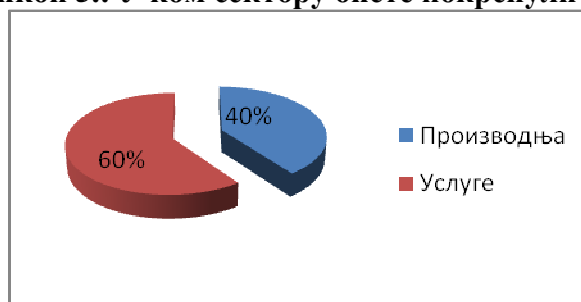
Графикон 4.: Колики је максимални износ који сте спремни да уложите у покретање сопствеог посла?

Извор: сопствено истраживање

Већи проценат младих (60%) би посао покренуо у сектору услуга насупрот 40% младих који би радили у производњи. Овакав тренд се може објаснити мањим капиталним улагањима у услужне послове као и знатно бржим повраћајем инвестиције у односу на производне послове.

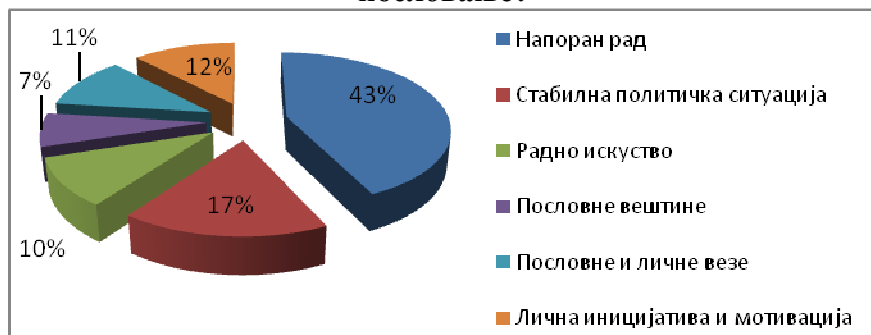
Графикон 5.: У ком сектору бисте покренули посао?

Извор: сопствено истраживање

Као фактор који пресудно утиче на успех пословања млади су навели *напоран рад* (43%). На другом месту је *стабилна политичка ситуација* (17%) која је чак испред *радног искуства* (10%), *пословних и личних веза* (11%), *личних иницијатива и мотивације* (12%) и *пословних вештина* (само 7%).

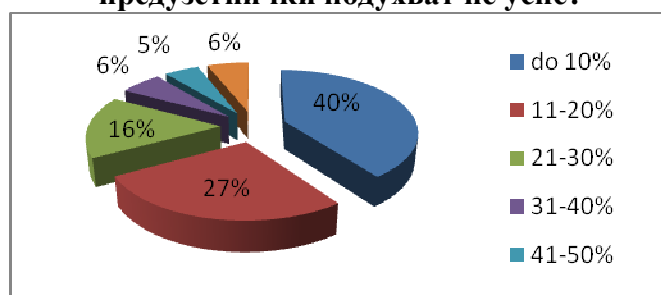
Графикон 6.: Који је од следећих фактора пресудан за успешно пословање?

Извор: сопствено истраживање

Ризик је нераскидиво повезан са предузетништвом. Као што се на графикону број 7. види млади нису спремни на велике губитке уколико дође до неуспеха њиховог подухвата. Чак 40% испитаника је спремно да поднесе губитак од максимално 10% уложених средстава, а 27% би било спремно да жртвује од 11% до 20% уложених средстава. Овако ниска толеранција на губитак може бити последица веома ниске акумулације сопствених средстава младих који углавном за покретање посла рачунају на позајмице рођака и родитеља или пословних банака. Нестабилна и ризична политичка и економска клима на Косову и Метохији такође сигурно утиче на овакав став младих. Уколико би предузетнички подухват пропао млади предузетници би се нашли у безизлазној ситуацији.

Графикон 7.: Колики је максимални губитак, од висине уложених средстава, који можете да прихватите у случају да ваш предузетнички подухват не успе?

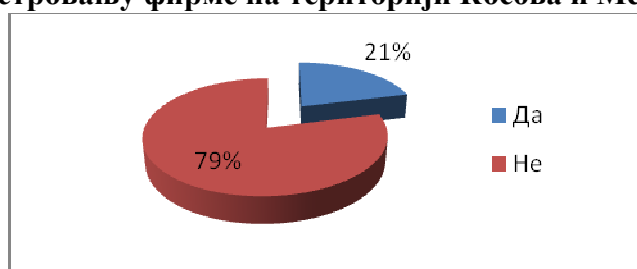

Извор: сопствено истраживање

Чак 79% младих на Косову и Метохији није довољно упознато са правним прописима везаним за регистравање фирме. Овакво стање може бити последица више фактора. Прво, може се

слободно рећи да наш образовни систем питању предузетништва, а нарочито предузетништву младих не посвећује довољно пажње. Друго, млади не знају у ком правном систему треба да региструју фирму (систему Р. Србије или тзв Р. Косова) уколико желе да пословање врше на територији Косова и Метохије.

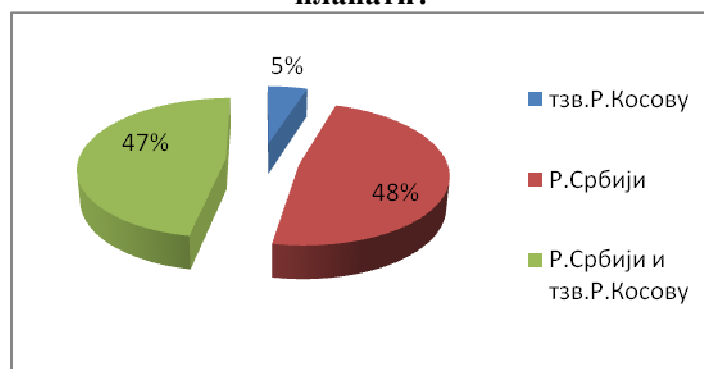
Графикон 8.: Да ли сте довољно упознати са правним прописима о регистровању фирме на територији Косова и Метохије?

Извор: сопствено истраживање

Једна од специфичности Косова и Метохије је и та што се од 1999. године у деловима настањеним србима спроводе закони Р. Србије док се у деловима Космета настањеним албанцима примењују тзв. косовски закони. Проблем се јавља са тежњом тзв Косовске владе да у срединама настањеним србима наметне своје законе. То значи да би фирме из српских средина морале да буду регистроване у оба правна система што директно са собом повлачи и њихове двојне обавезе у погледу плаћања ПДВ-а.

Графикон 9.: Уколико је фирма због поштовања законске регулативе регистрована у оквиру оба правна система ПДВ ћете плаћати?

Извор: сопствено истраживање

Као највећу препреку за покретање сопственог посла млади на Косову и Метохији виде недостатак средстава (46%). Висок ризик пословања због нестабилне политичке ситуације може бити велика психолошка али и реална препрека што представља проблем за 41% младих. Законска регулатива и конкуренција не представљају значајније препреке за покретање сопственог посла.

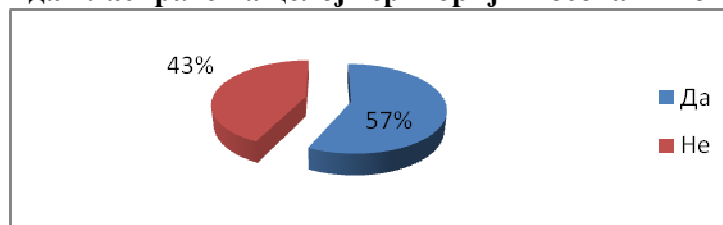
Графикон 10.: Која је највећа препрека покретању сопственог посла на територији Косова и Метохије?

Извор: сопствено истраживање

Према спроведеном истраживању 57% испитаника сматра да би производи или услуге њиховог пословања могли бити пласирани на целој територији Косова и Метохије. Након завршетка рата 1999. године дошло је до великог поремећаја у пословним односима између две најбројније етничке структуре на Косову и Метохији (Срба и Албанаца). У првим годинама након рата готово да није било сарадње међу пословним субјектима. Ту ионако крхку сарадњу ометају честа политичка превирања (Мартовско насиље, проглашење независности, позив на бојкот српских производа итд).

Графикон 11.: Да ли бисте ваше производе или услуге могли да пласирате на целој територији Косова и Метохије?

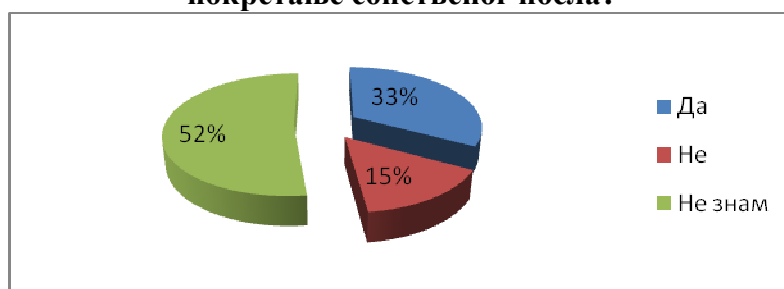

Извор: сопствено истраживање

Чак 52% испитаника не зна да ли постоје програми подршке за покретање приватног посла. Овако лоша информисаност може

бити објашњена на два начина. Прво, могуће је да постоји слаба заинтересованост младих и њихов низак ниво очекивања да би држава могла да им помогне у покретању посла. Друго, лош рад државних тела која су задужена за пружање подршке предузетницима (НСЗ, локалне самоуправе итд).

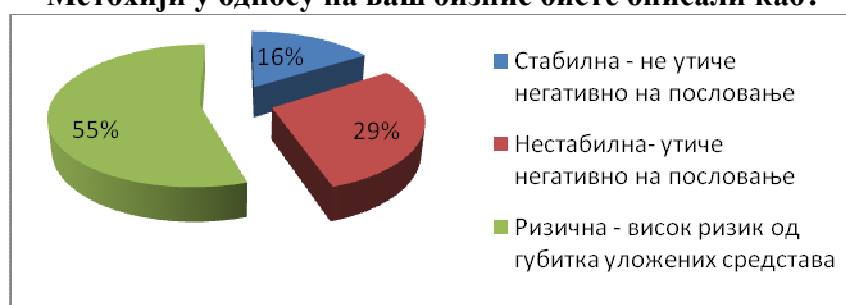
Графикон 12.: Да ли постоје програми подршке (финансијске) за покретање сопственог посла?

Извор: сопствено истраживање

Политичку ситуацију на Косову и Метохији 55% испитаника описује као ризичну (висок ризик од губитка уложених средстава). Оваква перцепција политичке ситуације негативно утиче на жељу младих да се опробају у сопственом послу. Ризик од губитка средстава (пропадања) постоји у сваком предузетничком подухвату свуда у свету. Међутим ризик на Косову и Метохији је знатно већи због нестабилне политичке ситуације што наравно негативно утиче на повећање броја младих предузетника.

Графикон 13.: Тренутну политичку ситуацију на Косову и Метохији у односу на ваш бизнис бисте описали као?

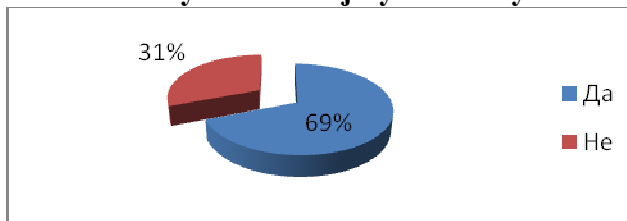

Извор: сопствено истраживање

Чак 69% испитаника сматра да национална припадност утиче на успех пословања. То може бити резултат нестабилне политичке ситуације која подразумева скоро свакодневне инциденте на

националној основи и често бојкот српских производа. Отуда и не изненађује чињеница да велики проценат младих националну припадност види као један од фактора који може да утиче на успех пословања.

Графикон 14.: Да ли по вашем мишљењу национална припадност на Косову и Метохији утиче на успех пословања?

Извор: сопствено истраживање

4. ЗАКЉУЧАК

Генерално, млади у целој Р. Србији су у тешкој позицији. Тешко могу добити кредите пословних банака јер углавном не располажу имовином којом би покрили хипотеку. Такође, немају уштеђевину којом би покренули сопствени посао. Млади на Косову и Метохији су поред наведених проблема суочени и са повећаним ризиком пословања због нестабилне политичке ситуације што можда најбоље описује спремност младих да у покретање посла уложе минимална средства (до 300.000 динара).

Према резултатима истраживања младима на Косову и Метохији највећа препрека за покретање сопственог посла је недостатак средстава (46%) и нестабилна политичка ситуација (41%). Такође, уочљива је слаба информисаност младих о програмима подршке покретању сопственог посла и начину регистровања и рада фирме на Косову и Метохији па би требало радити на њиховој едукацији. Национална припадност по мишљењу 69% младих утиче на успех пословања што такође говори о сложености пословања на Косову и Метохији.

Може се закључити да је младима на Косову и Метохији потребна већа финансијска подршка за покретање сопственог посла. Такође, неопходно је боље информисање и едукација младих о предузетништву као и о законској регулативи пословања на територији Косова и Метохије.

ЛИТЕРАТУРА

1. ILO (2013). *Global Employment Trends for Youth*, International Labour Organization, Geneva.
2. Cole, H. (1968), The Entrepreneur: Introductory Remarks, *American Review of Economics*, LVIII-2, 64-71
3. Shane, S.A., Venkataraman, S., (2000), The promise of entrepreneurship as a field of research, *Academy of the Management Review*, 25 (1), 217 - 226
4. Авлијаш Р. (2010), „*Предузетништво*“, Универзитет Сингидунум, Београд
5. *Закон о приватним предузетницима*, ("Sl. glasnik SRS", br. 54/89 i 9/90 i "Sl. glasnik RS", br. 19/91, 46/91, 31/93 - odluka USRS, 39/93, 53/93, 67/93, 48/94, 53/95, 35/2002, 101/2005 - dr. zakon, 55/2004 - dr. zakon i 61/2005 - dr. zakon)
6. Национална служба за запошљавање, *Месечни статистички билтен*, август, стр 144.
7. *Национална стратегија за младе*, („Службени гласник РС”, бр. 55/05, 71/05-исправка и 101/07),

Рад је примљен: 30.10.2014.

Рад је прихваћен за штампање: 13.03.2015.